IX. évf. 18. szám — Budapest, 1932 december 8

Bölyom János ur
Iskola u.36

H. -Tol. Egyetem
egyházjört. és
egyházjogi szemináriuma.
lt. szám: .....

Egyen épített város

KETHETENKINT MEGJELENŐ EGYHÁZI ES POLITIKAI LAP

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ
HÜTTL ÁRMIN
BUDAPEST, I., VERBŐCZY-U. 28

ÉVI ELŐFIZETÉS DÍJA 6 PENGŐ
Beküldendő az 58141. sz. postatakarék-csekkszámlára
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, DONÁTI-U. 49., II. EM. 15

LAPKIADÓTULAJDONOS:
PETRIK JOLÁN
BUDAPEST, II., DONÁTI-UTCA 49

Az előfutár

»És ez Ő előtte fog járni az Illyés lelkével és erejével.« Luk. 1, 17.

Mielőtt Krisztus jön, jön János. Krisztus megjelenése sokkal hatalmasabb, semhogy az emberek minden előkészület nélkül elviselhetnék: mert Isten volt Krisztusban. Azért küldi Isten az előfutárt, aki az embereket előkészíti; neki kellett az asszonyoktól szülöttek közt a legnagyobbnak lenni. Nagysága abban állott, hogy: »ez Ő előtte fog járni az Illyés lelkével és erejével«, mint az angyal Zakariásnak mondja.

Illyés is nagy volt, magányos nagyság Istenben. Nem ismerte a világot és a világ nem ismerte Őt. Ő csak Istent ismerte. Egyedül van Istennel a Kerith pataknál, Istenről szól Sareptában, Istenért harcol Achábbal és az egész izraellel. Hogy izrael nem tisztelte Istent, ez volt az ő bánata, Isten dicsősége volt az ő öröme. Midőn ugy látszik neki, hogy Isten dicsősége hanyatlik, megunja életét, de midőn a 7000 jámborról hall, kedve ujra éled. Ilyen férfi lehetett uttörő Isten számára az Ószövetségben. És ennek szellemében történt János elhivatása is; de Ő nagyobb, mint Illyés. Mert Illyés a rejtett Istennek volt tanuja, János pedig az önmagát kijelentő Istenről szólt. »Kérdezed, hogy ki az? Jézus Krisztus az!« János lelke Krisztussal van telve, Krisztust hirdeti a népnek, Krisztust mondja a farizeusoknak, Krisztust mutatja saját tanitványainak. Nem megy városba, mert az nem nyujthat számára semmit; nincsenek barátai, mert nem adnak neki semmit; lelke nem törődik a földiekkel. Csak Krisztusának tekint eléje, Ő a vőlegény barátja. Csak egy örömet ismer: hogy Krisztus növekedjék, ő pedig alább szálljon. Ilyen próféta lehetett Krisztus előfutárja az Ujszövetségben, mert csak a megszentelt lehet a szentnek utegyengetője.

Az utegyengetés nem könnyü munka, mert az utegyengetés sokszor uttörés is. »Illyés lelkével és erejével« törésre utal. Illyés tüzet hullatott az égből, Baal papjait megölette, ő a Sinai szigoru Istenét hirdette. János is fenyegetőn áll a Jordánnál, beszél az eljövendő haragról, a fejszéről, melyet már a fák gyökereire vetettek, szól Istennek közeledő itéletnapjáról. Az emberek megijedtek és meg is kellett ijedniök. A farizeusok nem engedték magukat megijesztetni és azért kellett meghalniok; mikor Jézus jött, nem tudtak benne hinni, mert elmulasztották az adventet. A vámszedők és bünösök megijedtek az itélettől, mikor Jézus jött, tudtak benne hinni és egy asztalhoz kerültekŐvele. Ők adventet tartottak. Nincs karácsony advent nélkül, nincs Jézussal való közösség János nélkül. Ha Isten busitja az embereket, ez nem célozza halálukat. Ha tüz száll alá és sziklák repedeznek, ez nem halálnak ideje. Ha a lélek a porig megaláztatik és már nyomorusságában és büneiben nem tud magán segiteni, akkor jött hozzá János. Az ő hivatása a megalázás, a megtörés. Ahol az életben a lélekben valami megtörik, ott van advent.

»Ő előtte« fog járni. Ez az »Ő előtte« az angyal mondásában a karácsonyi világosság. A földindulás és a tüz után jött a halk és szelid hang, (I. Királyok 19), János után jött Jézus; mintha csak az előfutár vállán keresztül az ember Jézus szelid arcába nézne. A szem ne pihenjen meg

MEGHIVÓ A Budai Luther-Szövetség folyó hó 10-én, szombaton d. u. fél 6 órakor az Attila-u. 105. sz. alatt levő elemi iskolában összejövetelt tart, melyen *Szimonidesz Lajos* szól a világ teremtéséről. Az előadásra egyházunk minden tagját szeretettel meghívja az

ELNÖKSÉG

Jánoson. Ő maga sem akarja. »Én nem vagyok Krisztus« — mondja. De utánam jön egy erősebb, arra nézzetek. Igy ne maradjon megakadva a lélek a maga bánatán, az adventi viharokon, melyek rajta általmennek, mert ezek után jön Jézus. Ő bekötöz, Ő felegyenesit, Ő meggyógyit. Ő bizonyosan jön, az »Ő előtte« ezt világosan mutatja. A sötét adventi napokban az ember nyujtsa kezét Jézus felé és mondja: »Jövel, Uram Jézus, szivemnek ajtaja nyitva áll!«

D. Wilhelm Laible

A lélek antennái

»Szivem utánad vágyott éjszaka, az én lelkem is bensőmben Téged keresett.« Ésaiás 26, 9.

»Nem mondom, hogy nem hiszek semmit sem, amit nem láthatok, — mondotta nekem egy kételkedő ember, — mert azzal nagy tudatlanságot árulnék el. Egyáltalában nem tagadom, hogy vannak láthatatlan dolgok is, mint például Isten létezése és Jézus élete is, melyet magunk nem állapithatunk meg tudományosan. De azt nem értem, hogyan jutnak el a keresztyének olyan bizonyos hitre, teszem azt: Isten kormányzásáról e világban, vagy az ő lelkének munkálkodásáról a szivekben. Vajjon bebizonyithatja-e nekem ezeket annyira, hogy azt kelljen mondanom, ezek kézzel fogható bizonyosságok?« »Ön magától elismeri, hogy vannak dolgok, melyek nem láthatók, — feleltem. Vajjon több nehézséget okozna-e Önnek elhinni azt, hogy vannak dolgok, melyeket még nem tudunk és talán sohasem is fogunk tudni megmagyarázni, amelyeket mégis el kell fogadnunk? Itt van mindjárt az élet. Ön nem tagadhatja. De megmondhatja-e teljesen tökéletesen, hogy mi az élet? Eddig még egy tudós vagy bölcsész sem tudta ezt kifogástalanul megmondani, bár ismerték az életet és maguk is éltek. Ez az egy példa is bizonyitja, hogy az emberi szó elégtelen, mikor ezt a nagy és mély valóságot kell kifejezni. De vegyünk más példát. Önnek bizonyára van otthonában rádiókészüléke. Ön azt jól ismeri. De megérti-e azt, hogyan lehetséges, hogy antennája egyes hangokat fog csak fel a hangok nagy tömegéből, mig mások iránt érzéketlennek mutatkozik? Azt mondja, hogy ezt a hullámok hosszusága vagy erőssége idézi elő. De hogyan történhetik ez meg? Ezt a titkot Ön nem deritheti fel, de nem deritheti fel maga a feltaláló sem. Bizonyos megfigyelések alapján megtalálta a közvetitésnek azt a csodálatos módját, de ő is képtelen arra, hogy annak mikéntjét és okát tökéletesen megmagyarázza. Vannak tehát olyan jelenségek, melyeket kétségen felül álló valóságoknak ismerünk el, még ha nem is ragadhatjuk meg egész világosan az azokban érvényesülő törvényt. Ime, itt vagyunk a láthatatlan dolgoknál. De folytassuk csak elmélkedésünket ezen irányban.

Az emberek járnak az élet utján és hol a jóból, hol a rosszból, hol az igazságból, hol a hamisságból vesznek fel magukba valamit. Nem mindannyian vannak egyformán felszerelve, hogy ezt a két elemet egymástól megkülönböztessék: szellemük, lelkük tökéletlensége, erkölcsi neveltetésük elégtelensége vagy rossz örökségek, vészes és minket rabul ejtő szokások müködnek bennünk, melyek mint valóságos erők a rossz utra terelnek vagy a jótól visszatartanak. Ha az emberi természet lényeges tehetségei mindenütt és mindenkor hasonlók is, mégis tagadhatatlan, hogy nincs egyforma képességünk arra, hogy az igaz utat találjuk meg, melyet maga az Isten jelölt ki számunkra, melyen az Istent is megtaláljuk, ki minket vezet igazságban ez időből az örökkévalóságba. Ezt az egyetlen helyes utat csak Isten segitségével találhatjuk meg és követhetjük. Isten segitsége nyilatkozik már a jó példákban, a buzditásokban, abban az óvóerkölcsi nevelésben, melyet nyertünk, de leginkább abban a kapcsolatban, melyet személyesen létesithetünk Vele az Ő szent igéje és lelke által. És az itt a fő: az Ő szelleme, mely áthatja a mi szellemünket az Ő igéje által, mely a szentirásban foglaltatik, az elmélkedés és az imádság utján. Isten, az örök szellem, mindig velünk van; mindig hat reánk, hogy vezessen és erősitsen, de mi sokszor bezárjuk előtte lelkünk kapuit és csodálkozunk azon, hogy nem halljuk Őt! Amikép a légkörben finom hangok, villámos hullámok rezgenek, melyek csak különleges készülékekkel foghatók fel, éppugy vannak a mi lelkünknek is ilyen antennái. De fel kell azokat használnunk, segitségükkel helyre kell állitanunk a közlekedést Istennel, vagyis a teljes összhangot Isten és a lélek között. Isten beszél, kell hogy neki válaszoljunk, mondotta a költő. Valóban mire való is volna, hogy az Isten beszél, hogy Ő nekünk beszél, ha nem akarnánk neki válaszolni? A lelki közlekedés tökéletlen volna, ha megelégednénk azzal, hogy Őt hallgassuk. De hogy neki válaszolhassunk, előbb meg kell őt hallgatnunk. *Isten gondolatait és akaratát meg kell hallgatnunk*, — ez az első kapcsolat, melyet létesitenünk kell. Ehhez nem elég csak egy kis jóakarat, ehhez erős akarat kell, hogy megkülönböztessük az Isten szellemének megnyilvánulásait, hogy azokat felfogjuk valamiképpen és azokat továbbadjuk magunk is. *Keressetek és találtok*, — mondotta Jézus. E világ zajában, melyben a jó és a rossz, az igaz és a hamis, a jogos és a jogtalan sokszor oly szoros viszonyban vannak, hogy magunktól nem is tudjuk azokat megkülönböztetni, az isteni szent üzenet, ha azt hallgatni akarjuk, eljut majd egészen lelkiismeretünkbe és az Ő világossága az Ő szeretetének bizonyosságával behatol egész szivünkbe. Ez a mi szerepünk az Isten közbelépésénél.

És mi az Isten szerepe? Isten szól, mondottuk. De Ő nem kötelez minket sem a hallásra, sem az engedelmességre. Isten cselekszik, de Ő nem akar nélkülünk, az Ő képére alkotott gyermekei nélkül cselekedni, kiknek lelkiismeretet és szabadságot adott. »*Azokkal a dolgokkal kell foglalkoznom, melyek az én Atyámnak dolgai*« — mondotta egykor már a tizenkétéves Jézus. Mi magunk is, ha akarjuk, lehetünk Isten megbizottai, Ő állandóan kész arra, hogy minket oktasson, vezessen és fenntartson, de Ő azt is akarja, hogy használjuk fel azokat az eszközöket, melyek rendelkezésünkre állanak, amilyenek az értelem, a lelkiismeret, az

erkölcs és az akarat. Isten közvetlenül akar minden emberi lélekre hatni, de nem mint zsarnok, hanem mint sugalmazó, ki teljesen ránk bizza, hogy sugallatát elfogadjuk vagy elvetjük. Ő mindent tud. Ő mindent tehet azokért, kik reá bizzák sorsukat. Mindent tehet. Ez nem jelenti azt, hogy eltöröl minden szenvedést, mert ott, ahol tudatlanság, tévelygés vagy bün van, ott szenvedés is van. De Ő megváltoztathatja a mi rövidlátásunkat világos látássá, a mi fonák szivünket helyes szivvé, ami sikertelen fáradozásainkat hasznos és üdvös munkássággá és amint Pál apostol mondja, *Ő eszközli azt, hogy azoknak, kik Őt szeretik, minden dolgok javukra szolgálnak.* Ő mindezen dolgokért tőlünk csak egy elhatározást vár, azt az elhatározást, melynek folyományakép az Ő életéből egy kevés átmegy a mi életünkbe és ez megnyitja előttünk még az ökök életnek kapuit is.

Elhallgattam. Kisvártatva kérdezőm azt válaszolta: »Köszönöm! Azt hiszem, hogy megértettem«.

*

Te is, nyugtalan, ingadozó, remegő lélek: bizzál az Urban; hagyd el minden gondodat és feszitsd ki antennáidat: hallani fogod mennyei Atyádat, Ő szól hozzád is, oktat, vigasztal, bátorit és megerősit naponta, midőn neked is mondja: »Elég neked az én kegyelmem! Mert az én erőm erőtlenség által végeztetik el«.

(Le Christianisme au XX. Siècle. 1932 okt. 13.)

Mennyit írt Luther?

Luther irodalmi munkásságának a nagyságáról a régibb és a kisebb gyüjteményes kiadások megközelitő fogalmat sem nyujtanak.

Müveinek első, wittenbergi kiadása az 1539—1558. években jelent meg tizenkilenc ivrét kötetben. Ezek közül tizenkettő latin, hét pedig német müveit tartalmazta. A második, 1555—1558-ban megjelent jenai kiadás nyolc német és négy latin ivrét kötetből állott, majd két 1564 és 1565-ben Eislebenben megjelent kötettel egészült ki s csak 1538-ig irt müveig jutott el. A száz évvel később napvilágot látott 1661—1664-ben megjelent altenburgi német kiadás tiz kötetre terjedt s ezt 1702-ben egészitette ki egy pótkötet. Az 1729—1740. leipzigi kiadás szintén német nyelvü s Luther latin müveit német forditásban veszi fel. Ez már huszonhárom ivrét kötet. I. G. Walch 1740—1753-ban megjelent gyüjteménye huszonnégy negyedrét kötet. A régi kiadások közül legteljesebb a hatvanhét nyolcadrét kötetes, 1826 óta megjelent, Luther német müveit felölelő erlangeni kiadás. Ezt kiegészitik latin müvei harmincnyolc kötetben. A reformáció negyedik századában tehát kerek száz kötetre terjedő mennyiségü müvét ismerték és gyüjtötték össze.

Akármilyen buzgalommal készültek is ezek a gyüjtemények, még sem voltak teljesek. Teljesség szempontjából éppen a reformáció korához legközelebb eső kiadások a leghiányosabbak. A legrégibb kiadások ugyanis nyilván csak a legfontosabb müveket ölelik fel. Luther irodalmi munkássága terjedelmének az igazi körvonalai csak az erlangeni kiadásban domborodnak ki a valóságnak megfelelően. De hogy ez a kiadás is mennyire hiányos volt, azt K. Knaakének a weimari kritikai kiadás alapjául szolgáló eredeti Luther-nyomtatványokat felölelő gyüjtése, majd maga a kiadás is igazolta.

K. Knaake potsdami katonaiskolai lelkész 1880-ban Luther müvei kiadásának a megkezdése előtt azt jelentette a porosz vallás- és közoktatásügyi miniszternek, hogy eredeti Luther-nyomtatványokból álló gyüjteményében az 1545-ig megjelent müvek száma 1899 darab, 1546—1600 közé eső időből való 176 darab, vagyis hogy gyüjteménye összesen 2075 darab nyomtatványból áll. Knaake gyüjteménye sokkal bővebb volt, mint az addigi idők összeállitásai. Dietz Ph. bibliográfiai összeállitása szerint Luther müveiből 298 darabot ismert 355 kiadásban. Knaake gyüjteményéből ezek közül csak negyvenöt hiányzott. A gyüjteményt a porosz kormány a király negyvenezer márkás adományából 7500 márkáért vásárolta meg.

De Knaake gyüjtését tovább is folytatta. Haláláig még négyezer nyomtatványt s több száz dobozt megtöltő kézirattömeget halmozott össze.

Ezek a számok megközelitő fogalmat nyujthatnak arról, hogyha körülbelül háromszázötven esztendővel a reformáció után egy jóformán semmi anyagi eszközzel nem rendelkező gyüjtő ekkora tömeg kéziratot és nyomtatványt gyüjthetett össze, mekkora áradat lehetett Luther müveinek és társai munkáinak a sok egymást kergető kiadása és utánnyomása!... Meg kell jegyeznünk ebben az összefüggésben még azt is, hogy Luther müveinek eredeti kiadása példányai Németországban még ma sem mennek ritkaságszámba s 16—40 márkás árban tucatjával megszerezhetők.

De ma már mégis aránylag sokkal ritkábbak Luther müvei, mint régen. Kevesebb müve is ismeretes, mint az elmult századokban, mert a kisebb gyüjteményes müvek jobbára ugyanazokat a nevezetes müveit ölelik fel, amelyek mélyebb nyomot hagytak a történetben. Az ujonnan megjelenő gyüjtemények — amelyek közül a legtöbb a reformáció négyszázéves jubileumára jelent meg — példányszáma is sokkal kisebb, mint az eredeti kiadásoké, amelyeket tucatszámra nyomtak le más nyomdászok is s igy biztosan több ezerszámra terjedtek el Németország és Svájc különböző vidékein. Rendkivül jellemző ebben a vonatkozásban az a kimutatás, amely a weimari kritikai kiadás előfizetőiről számol be s amely az 1900-ban megjelent 11. kötetben található. Eszerint összesen **hatszázötvenhét** előfizető részére készül ez a hatalmas nagy munka, mely Luther müveinek sokáig el sem képzelt teljességü gyüjteménye.

Csak a weimari teljes Luther-kiadás (máig hetven nagy negyedrét kötet), valamint Luther leveleinek Enders és Kawerau által kiadott tizennyolc kötetes kiadása tárja majd egészen elénk azt a roppant nagy szorgalomról és munkabirásról bizonyságot tevő kincset, amit Luther alkotásaiban birunk.

A teljesen be nem fejezett kritikai kiadás hiányában elég beszédesek és szemléletesek azok a számok is, amelyek Luther müvei legujabb köny-

vészeti összeállitásaiban szerepelnek. Ilyen összeállitás több is van. Az elsőt Köstlin J. Martin Luther Sein Leben und seine Schriften c. 1903-ban megjelent műve II. kötetében találjuk (5. kiad. Kawerau G. átdolgozásában). Ebben első műveként 1510—11-es évszámmal a Sentenciákhoz és Augustinus irásaihoz irott megjegyzései szerepelnek, utolsó, négyszázhuszadik műveként pedig prédikációi emlittetnek. (718—719. l.) Alig valamivel teljesebb az az összeállitás, amit Sinthern P. jezsuita szerzetes készitett s ami Grisar háromkötetes Luther műve III. kötetének a függelékeként látott napvilágot (932—952. l.). Ebben Luther műveinek a száma csak hattal több, mint a Kawerau-félében, vagyis csak 426, ezzel szemben azonban használhatóságát igen emeli az, hogy Sinthern az egyes évek szerint fesorolt művek elé odairta Luther életének egyéb nagy eseményeit is, ugyhogy a figyelmes tanulmányozó a művekről is s a többi eseményekről is egy pillantással áttekintést nyer s megállapithatja, hogy Luther életének legmozgalmasabb külső eseményei között sem lankadt meg egy pillanatra sem irodalmi alkotásában.

Az összeállitásból látható, hogy nagyobb arányu irodalmi termelése nem 1517-tel, hanem már egy évvel előbb, 1516-ban kezdődött. Az 1520-as években annyira fokozódott, hogy évente harminc megjelent művet is felmutat. 1531-től valamivel alább hagy. Legkevesebb művet alkotott az 1533., 1535., 1540. 1541. és 1544. esztendőkben. Négy-öt munka azonban ezekre az évekre is esik a levelezésén kivül.

Az utolsó legteljesebb és legtanulságosabb összeállitást Kawerau G. készitette a »Schriften des Vereins für Reformationsgeschichte« sorozat számára. Ennek 129. füzeteként 1917-ben jelent meg: Luthers Schriften nach der Reihenfolge der Jahre verzeichnet mit Nachweis ihres Fundortes in den jetzt gebräuchlichen Ausgaben c. összeállitása, melyben 58 oldalon sorolja fel Luther műveit s egyuttal — mint a cim is jelzi — közli azt is, hogy a közhasználatban levő nagy Luther-kiadásokban a felsorolt művek hol találhatók. Ezzel szemben elhagyja Sinthern szünkronisztikus adatait. Az is kétségtelen, hogy Kawerau alaposabban és nagyobb körültekintéssel járt el, mint Sinthern, aki összeállitásában nem vette számba Luther — bibliafordításait, prédikációit, énekeit és leveleit.

Eljárásának az volt az eredménye, hogy reformátorunk műveinek a száma gondos számbavétellel hatszáztizenhatra emelkedett.

Kawerau összeállitásában a legujabb kutatások eredményei azon is meglátszanak, hogy Luther irodalmi hagyatéka nála nem az 1510-es évvel kezdődik, hanem teljes három évvel korábban s ettől kezdve szakadatlanul gyarapszik haláláig. De még ez az év sem jelenti az igazi kezdetet, mert Degering a Zentralblatt für Bibliothekswesen-ben (33. évf. 3—4. füzet 78. és 84. l.) Luthernek 1501-ből és 1503-ból származó leveleit is közli, tehát tulajdonképen már ezeknek kellene megnyitniok a sort. A Kawerau által számbavett hatszáz mű között külön számokként szerepelnek azok az énekek is, amelyeket Luther szerzett s a végösszeget minden esztendőben növeli Luther leveleinek egy szám alatt való összefoglalása. Mivel azonban az »Erős vár a mi Istenünk«-ének jelentősége egyházi szempontból kétségtelenül van akkora, mint sok mások műveihez irt előszó vagy nem egy más munka, ezt az eljárását csak helyeselhetjük. Az énekek rövidségének a kiellensulyozására viszont ott vannak a levelek, melyeknek a teljes gyüjteménye Luther egész irodalmi munkásságának legalább egy ötödével felér, ha ugyan többre nem rug. Ez a roppant tömeg levél pedig Kawerau összeállitásában 36 éven át csak harminchárom számmal szerepel.

Valószinü azonban, hogy még ez az összeállitás sem teljes. Az összeállitások fokozódó javulását és tökéletesedését Luther élete utolsó évének az adatai mutatják. Kawerau a Köstlin-könyvhöz mellékelt lajstromban ebből az esztendőből csak Luther utolsó 1546—1558-ban megjelent prédikációit jegyzi fel. Ezeket Sinthern is csak leveleivel tudja kiegészíteni. Kawerau ujabb összeállitása azonban ujabb számként felsorolja Luther félbemaradt vitairatát a párisi és a lőweni theológusok ellen (kiadta Buchwald G. 1882-ben) s gyöngéd kegyelettel számozás nélkül felsorolja azokat a bibliákba és postillákba irt ajánlásokat is, amelyek ebből az évből származnak.

A nagy reformátori iratok és ezek között az ajánlások között jelentőség, érték és hatás szempontjából ég és föld lehet a különbség, de számunkra az ajánlások is becsesek, mert tőle származnak, figyelmének, jóságának, ajándékozó készségének utolsó ma is meglévő bizonyságai.

Közli: *Szimonidesz Lajos*

A Dunától — a Tiberisig

Bizony nagyon hosszu az ut odáig! De szép és változatos. Mintha diorámába nézne az ember, mikor a vonatablakon kitekint. Apró, muskátlis magyar állomások, a Balaton csodásan irizáló tükre, kis villák, nagy pusztaságok, szép nyárfasorok, jellegzetes magyar tájak, utánna Jugoszlávia szinte giccses levelezőlapokra emlékeztető hegyoldalai, ezüstös patakjai, kies völgyei, majd az olaszok tipikusan épitett házai s a mi szemünknek szokatlan, fatörzstől-fatörzsig füzérszerüen vezetett szőlőfüggönyök, remek ciprusok feledtetik az ut hosszuságát és azt, hogy mégis csak másfél napig ülünk egyfolytában a robogó gyorsvonaton.

»Minden ut Rómába vezet«, idéztük beszédközben sokszor, gépiesen, a lényegre nem is gondolva, mig most ez az utunk csakugyan Rómába vezetett! Valami furcsa izgatottság vesz rajtam erőt, mikor Róma felé közeledünk: meglátom hát az Örök Várost! De sokat hallottam, tanultam és olvastam róla; hány levelezőlapon, fényképen láttam nevezetességeit s most mégis lépésről-lépésre ujszerüen hat reám s uj meg uj meglepetéseket tartogat számomra. Amikor e kis beszámoló megirásához fogok, feltett szándékom, hogy röviden és lehetőleg csak arról irok, ami megfogott és megragadott. Egyrészt a szük keretek, másrészt az a rengeteg alapos munka, amely e

városról szól, lehetővé teszik ezt számomra anélkül, hogy felületesnek látszanék.

Legelőször a Piazza Veneziáról emlékezem. Ez most nemcsak Róma, hanem egész Olaszország közepe. Itt vannak a nagy ünnepségek, e speciálisan olasz, tágas és mégis zárt téren zaljik le minden fontos esemény. Itt fut össze minden szál, innen indul ki minden parancs, amely Itáliát átformálja és ujjáteremti, mert itt, a Palazzo Venezia évszázados épületében székel e történelmi idők leggigantikusabb alakja: Mussolini. (Milyen kedves véletlen, hogy előtte a magyar követség dolgozott ehelyütt!) S pár lépésnyire innét, a Piazza Venezia hátterében emelkedik az egységes olasz királyság és az Ismeretlen Katona hatalmas, gyönyörü formáju, de még bántóan uj, fehérségében, aranydiszitésével rikitó emlékmüve. Én az olasz trónörökös születésnapján jártam itt. Ezer és ezer villanykörte világitotta meg e márványkolosszust, melynek tövében ember ember hátán tolongott, mert római ember ünnepelni mindig idejön.

Másodszor a templomokról kell beszélnem. Rengeteg van itt belőlük. Jóformán csak pár percnyi távolságban fekszik egyik a másiktól, sőt van olyan tér is, ahol négy emelkedik egymás mellett (Piazza del Popolo). Nagyon sokat megnéztem — hiszen a legtöbbet a Baedecker csillaggal jelöli, azt pedig lehetőleg meg kell nézni — és régi töprengésemnek vetett véget a sok templomlátogatás. Sokszor tünődtem ugyanis azon, hogy kiknek van igazuk? Azoknak, akik templomuk belsejét a legegyszerübben (protestánsok) vagy akik legdiszesebben (katholikusok) épitik. Hiszen mindegyik mód mellett lehet érveket felsorakoztatni. Elvégre az épitész, szobrász vagy festő tehetsége legjavával dicsőiti az Istent, amikor egy templom részére alkotott müvében a saját formanyelvén az Isten iránti imádatot kifejezésre juttatja. Első pillanatban szinte azt gondoljuk, hogy majdnem azt végzi, amit a pap a szónoklatával; vagy ha nem is végzi, mindenesetre kiegésziti, alátámasztja, hogy ugy mondjam: megjeleniti és közelebb hozza mindazt, amiről a pap beszél. Ezek szerint a katholikus templomok pompája lenne a leghelyesebb. És én mégis azt mondom, hogy nem. Mert bármily közelfekvőnek látszik, hogy az ember előtt az Istenség fogalma csak akkor válik érthetővé és valószerüvé, ha emberi módon látható, hogy ugy mondjam érzékelhetővé jelenitik, mégsem igy áll a dolog. Ha ugyanis a pap a mennyországról, bibliai történetekről vagy Krisztusról beszél, mindenki a saját fantáziájának megfelelően idézi maga elé mindezt. A szentképfestő vagy szobrász azonban egyéni felfogása és tehetsége szerint (talán egészen más szemszögből) formálja meg alakjait. Ennek a következménye néhány elementáris hatásu müvön kivül azután az, hogy a legtöbb ember a neki idegenszerü képet vagy szobrot mint mütárgyat nézi, csodálja vagy esetleg kritizálja s közben a tulajdonképeni cél — a vallásos áhitat felkeltése, a hit kimélyitése és megerősitése e müvek utján — elsikkad. Egy példa: a Santa Maria sopra Minerva-templomban áll Michelangelo Krisztus-szobra. Aki valaha látta ezen alkotást, egyetért velem abban, hogy e szoborban a müértő szem mindent megtalál, de a szomjas lélek: semmit. És tovább is mondhatnám: a San-Pietro monumentális méreteivel megszédit, a Santa Maria in Cosmedin XIV. századbeli oltára csodálkozásra késztet, a Capella Sistina zárófalán a hatalmas »Végitélet« bámulatba ejt, a San Clemente V. századból való freskója gondolkozásra kényszerit (hogy tudtak már akkor!), a Santa Maria Maggiore, Columbus Amerikából hozott első aranykészletéből készitett menyezete elkápráztat, a San Giovanni in Laterano lenyügöz, de ami a tulajdonképeni célja lenne, azt el nem éri. Ezért értem meg ma már, hogy a protestáns templomokban miért mellőzik a képzőmüvészet dicsőitő és diszitő munkáját: nem adnak alkalmat arra, hogy figyelmünket más kösse le, mint a beszéd s az annak nyomán támadt áhitat és magunkbaszállás. Egyszerü templomokban megtaláltam Istent, müremekekkel agyonzsufolt templomokban sokszor hiába kerestem. Római templomlátogatásaim során vált előttem világossá a biblia ezen sorának értelme: »Menj be a te titkos kamrádba...« Távol áll tőlem, hogy örökértékü alkotások reánk gyakorolt hatását tagadjam vagy lekicsinyeljem. Nagyon sok nem vallásos tárgyu szobor vagy kép előtt, melyet muzeumban vagy akár egy téren csodáltam meg, önkéntelenül Istenre gondoltam, akitől a mü alkotója genialitását kapta »isteni talentum«-ként, de templomi képekről legtöbbször annak festője jutott eszembe. Miért? Hiába kutatom. De többekkel folytatott eszmecseréim meggyőztek arról, hogy nemcsak én vagyok igy. Az igazságnak azonban tartozom azzal, hogy bevalljam: a Santa Maria in Aracoeli piciny sekrestyéjében, a meghatóan primitiv »Bambino« előtt, öntudatlanul térdre ereszkedtem és a Santa Maria del Popoloban, ahol Luther mint szerzetes utóljára prédikált: a torkomban dobogott a szivem, pedig az egyik szerzetes kérdésemre kereken tagadta a történelmi tényt, hogy a nagy reformátor az ő elődje lett volna. Megjegyzésemtől, hogy: mit gondol, tagadásától Luther nagysága lett-e kisebb vagy az ő törpesége nagyobb — csak hiányos olasz nyelvtudásom mentette meg. **Borbély Ilonka**

Istentiszteleti rend a budai ev. templomban

Dec. 11-én d. e. 9 órakor: Ifjusági Istentisztelet. Hüttl.
d. e. 11 ó. 15 p.-kor rádiós istentisztelet. Szabó József. győri püspöki másodlelkész. Énekel a budai Luther szövetség. Vegyeskara Karnagy: Schenk Géza.

Dec. 18-án d. e. 9 órakor: Ifjusági istentisztelet. Reif.
d. e. 10 órakor: Német istentisztelet. Varsányi.
d. e. 11 órakor: Magyar istentisztelet. Gunesch.

Keresztelteteett: Békefi János, Faich János és Névery Sándor József.

Temettetett: Csepcsányi Árpád, Tiefbrunner Izabella, Schneider András, Grillusz Etelka.

Adventben minden pénteken d. u. 5 órakoristen tiszteletet tartunk.

Budai Mária Dorottya Nőegyletünk gyülekezeti diakonissza fentartási költségének fedezése céljából dec. 4-én adventi vallásos estet rendezett. Ezen *D. Raffay Sándor püspök*, akit megérkezésekor az egyháztanács élén dr. Demel Aladár egyházközségi felügyelő üdvözölt, előadást tartott arról az adventi kérdésről, melyet a Messiást váró tömeg és az emberek vetettek fel, kérdezvén: »Kicsoda ez!?« Ez az adventi kérdés fel-felvetődik a mostani adventtel is. Ha feleletül azt a választ kapjuk, hogy ez a názáreti Jézus, ugy minden vonatkozásban megtaláljuk Őt és békességet találunk nyugtalan és kérdezgető lelkünk-

nek. A mély hatást tett tanitást lelkes örömmel vette a termet zsufolásig megtöltött hallgatóság. A müsor második pontja lovag Kerpely Jenő gordonkamüvész kimagasló játéka volt, melyet Zeitler Etelka állami tanitónőképzőintézeti zenetanárnő bravuros zongorajátékkal kisért. Majd Dullien Ella énekmüvésznő éneke gyönyörködtette a hallgatóságot ugyancsak Zeitler Etelka zongorakiséretével. Melczer Lajos egyháztanácsos Tompa verseket szavalt nagy sikerrel. A közénekkel kezdődött müsort közének zárta be, majd utána a Mária Dorottya Nőegylet tagjainak buzgó adakozásából teának és süteményeknek a felszolgálása zárta le a szép sikerü adventi vallásos estet. *Dr. G. K.*

D. Teutsch Frigyes erdélyi szász evangélikus püspök utódjául november 14-én **D. Glondys Viktort** választották meg. Az uj püspök 50 éves. Szolgálatát 1912-ben mint csernovitzi lelkész kezdte meg, hol a háboru idején sok erdélyi szász ember ismerte meg őt. Néhány évvel később egyetemi tanári képesitést is szerzett ugyanott. 1922-ben lett Brassóban lelkész. 1929-ben a breslaui egyetem tiszteletbeli doktorrá avatta. Mint a püspök helyettese már többizben vett részt az evangélikus világgyüléseken. A »Magyarság« közölte az uj püspök arcképét is. Működésére Isten áldását kérjük.

»Ne csüggedj el, kicsiny sereg...« A hősies hitnek erről a szép énekéről azt tanultuk, hogy ez magának Gusztáv Adolfnak, a svéd királynak éneke és hogy ezt katonáival együtt a lützeni csata előtt is énekelte. A nagy király halálának háromszázados évfordulója alkalmával az énekkel is behatóan foglalkoztak és megállapitották, hogy szerzője, *Altenburg Mihály* magister, az Erfurt közelében levő Alach faluban született 1583 vagy 84-ben, meghalt 1640 február 12-én Erfurtban, mint a Szent Andrásról nevezett templom lelkésze. Vallásos énekei 1620-ban és 1635-ben jelentek meg gyüjteményben. 1630 és 1631-ből származó erfurti röpiratok bizonyitják, hogy ezen 3 verszakos éneknek szerzője Altenburg. Az ének hamar a nép szájára került ezekben a háborus időkben és mikor Gusztáv Adolf megjelent német földön, a nép benne látta azt a Gideont, kit Isten rendelt az evangélium védelmére. Már 1638-ban idegen kezek hozzáirtak uj versszakokat, de ezekben nincs meg az az erő és lendület, mint az eredetiben. A mi énekes könyvünkben szereplő 4-ik vers már nem tartozik az eredetihez. (A »Christliche Welt« 1932 nov. 5-i számában, Fritz Vahldieck Halle a/S. tanulmánya után.)

Budai Luther-Szövetségünk nov. 26-i összejövetelén *Szimonidesz Lajos* tartott előadást »Miért járt Luther Rómában?« cimmel. Az előadó szerint bizonyos, hogy Luther járt Rómában, de bizonytalan, hogy miért? Valószinű, hogy az ágostonos szerzetes rend szabályainak ügyében tette meg az utat Rómába, mint hivatalos kiküldött. Luther soha határozottan nem jelölte meg utjának célját. Az utazás ideje is bizonytalan. Legvalószinübb, hogy 1510 őszén indult el és 1511 tavaszán tért vissza. Az ut iránya sem biztos. Luther járt Salzburgban, Milánóban és Firenzében. Ez utóbbi városban látott először jól működő kórházat, melynek kezelését alaposan megfigyelte és lelencházat is. Az előadó élénken rajzolta meg az akkori Róma viszonyait, a pápai udvar állapotát és rámutatott arra a feslett életre, mely ellen X. Leo pápa is kifakadt és amely miatt hithü római katholikusok is mondták, hogy Róma az igazak vágóhidja, minden rosszaság lerakodóhelye. Részletesen foglalkozott azokkal az ereklyékkel az előadó, amelyek révén a római zarándokok ezer évekre szóló bucsut szerezhettek. Luther, mint pap, bizonyára többet látott, mint az egyszerü zarándokok. Látta például a »*Johanna papissa*« oszlopát és elhitte a hozzá fűződő legendát, melyet csak a legutóbbi korban cáfolt meg Hase Károly evangélikus egyháztörténész. Luther sok visszaélést látott Rómában, de azokat nem irta akkor még az egyház rovására, hanem az emberi gyarlóságnak tudta be. Rómából hitében megerősödve tért vissza Wittenbergbe. Később mint reformátorban, egészen más szinben éltek benne római emlékei. Örült, hogy járt Rómában és bepillanthatott az üzlet titkaiba. Százezer forintért sem adta volna, hogy Rómában járt, mert ott szerzett tapasztalatai szolgáltattak neki kritikájához szempontokat, szineket és adatokat. A közönség hálásan fogadta a nagyon tanulságos előadást.

December 3-án budai Luther-Szövetségünk előadó estjén Hüttl Ármin vallástanár, lapunk szerkesztője tartott kitartó és hálás törzsközönségünknek előadást a *kulcsok hatalmáról*. Ismertette azokat a szentirási helyeket, amelyeken a keresztény egyházak bünbocsátó gyakorlata alapszik. Az őskeresztény egyházban a papi hatalomnak ez ága még nincs kifejlődve. A katolikus egyházban azonban annyira előtérbe jutott, hogy a papi hatalom alapja és az egész egyházi fegyelem tengelye lett az a felvétel, hogy a Krisztus képviseletében eljáró pap isten és Krisztus helyett a bünbánók másvilági bünhődését enyhitheti vagy azt meg is szüntetheti, mert a pap által osztott bünbocsánatot még Isten is respektálja. A reformáció 95 tétele ezen a ponton rendkivül élesen robbantotta ki a katolikus és az evangéliumi felfogás közt való különbséget. A reformáció szerint Jézus nem adott különös hatalmat tanitványainak. Mikor arra hatalmazta fel őket, hogy oldjanak és kössenek, akkor tulajdonképen arra adott nekik utasitást, hogy hirdessék az evangéliumot, az evangélium hirdetése pedig a törvény kötelezéseire való utalással, a törvény kárhozatos hatalma alól való menekülés utjának a megmutatásával, a bünbánat megérlelésével és a bünbocsánat hitének a felébresztésével és megerősitésével kezdődik. Az oldozás és kötözés nem hatalom, hanem kötelezés. Ezen az álláspontón állnak az evangélikus hitvallások. A tridenti zsinat a reformáció után is megmaradt azon az álláspontón, hogy a pap nemcsak igehirdető, hanem biró is. A hiveknek azért kell egyenként büneiket megvallani, mert a pap csak akkor bocsáthatja meg a bünöket, hogyha ismeri őket. Érdekes adatokat ösmertetett az előadó az ereklyékkel és a szentévvel kapcsolatosan megszerezhető bucsuról, vagyis a tisztitó tüzben a lélekre váró büntetések elengedéséről.

A gyónásnak, a vele kapcsolatos oldozásnak, a bucsunak és az érdemszerző cselekedeteknek az ujabb katolikus hitéletben sokkal nagyobb a szerepük, mint azt kivülállók hiszik. Hogy maguk a katolikus egyházfők mekkora sulyt helyeznek rá, azt Katschthaler Leo salzburgi érsek, Németország primása 1905-ben kiadott körlevelével bizonyitotta, aki a papság tiszteletének a szükségét a kulcsok hatalmára alapitja. Az a pap, aki ennek a hatalomnak az alapján a bünöst feloldozza, olyan jogot és hatalmat gyakorol, amilyen joguk nem volt és nincs sem az ótestamentum patriarkáinak, sem a prófétáknak, sem a szenteknek, sem Máriának, aki pedig Krisztus anyja és a Szentlélek menyasszonya. Szüz Mária csak egyszer szülte meg Krisztust, a pap azonban minden misézés közben Krisztus valóságos testévé és vérévé változtatja az urvacsora jegyeit és azokat a bünbocsánat pecsétjeiül fel is áldozza. A végletekbe vitt gondolat érzékelteti a legjobban azt, hogy ennek a tannak a fejleményei mennyire eltértek attól az alaptól, ami a Bibliában van.

A katolikus és az evangélikus vallási felfogást élesen szembeállitó és sok ismeretlen részletet napfényre hozó előadásért hálás közönség sok tanulsággal gazdagodott s melegen megköszönte az előadást. — *sz.*

Duszik Lajos miskolci lelkész, esperes urtól lapunk szerkesztősége levelet kapott. Ebben védekezik Sz. L. ama megjegyzése ellen, hogy a »budai Luther-Szövetségre általánosságban tartott igaztalan megjegyzést tett.« Meg akarja állapitani, hogy ő »a budai Luther-Szövetséggel részletesen nem foglalkozott, csupán annyit jegyzett meg, hogy e szövetség életjelenségeit figyelve, nem valami nagy kedve támad a hasonnevü és hasoncélu szövetség megalakitására.« Ujból megismételt kijelentése azt mutatja, hogy a lelkész ur egyáltalán nem ismeri »a budai Luther-Szövetség életjelenségeit«. Ha ismerné, akkor már a Szövetség lapjából — mely egyházunk egyik legelterjedtebb, legbővebb tartalmu és legjelentősebb lapja, — a szövetség által kezdeményezett és diadalra vitt akciókból — ilyenek pl. az utódállamok evangélikus egyházaival való testvéri kapcsolatok teljes visszaállitása, a lelkészek elemi jogaiba vágó u. n. és állitólagos »diskrecionális jog« ellen való küzdelem, a halotthamvasztás mellett való állásfoglalás, egyházunk és a kultura kapcsolatainak a kimélyitése, a felnőtt egyháztagok vallási ismereteinek a kibővitése, a növekvő elklerikálizálódás megakadályozása stb. továbbá a szövetség előadásainak az összefoglalását nyujtó tudósitásokból is láthatná és tudhatná, hogy a budai Luther-Szövetségről joggal ilyen megjegyzést senki nem tehet. Ami a szövetség és a budai lelkész viszonyát illeti, köztudomásu, hogy a két fél közt lefolyt per a budai lelkész elitélésével, tehát a szövetség vallásos, erkölcsi és jogi álláspontjának az igazolásával végződött. Ebben a vonatkozásban azonban bővebb fejtegetésekbe nem bocsátkozunk s ezzel remélhetőleg lezártuk a tudósitás körül felmerült nézeteltérést. Olvasóink itéletére bizzuk, hogy Duszik Lajos lelkész és esperes

ur fent közölt és megujitott megjegyzésében mennyi ténybeli és kritikai igazság foglaltatik.

Özv. St. J. urnőnek. Mivel a becses soraiban közölt kérdés talán másokat is foglalkoztat, ez uton közlöm, hogy lapunk irányában és szolgálatában semmi változás nem történt. *Minden evangéliumi érdek számithat feltétlen odaadó és hűséges támogatásunkra.* Az uj tulajdonos teljesen önzetlenül vállalt nagy felelősséggét a lap fenntartására, azért minden jó evangélikus egyháztagtól a legmesszebb terjedő anyagi támogatásra jogosan számithat. Kérjük is egyházunk tehetősebb tagjait, hogy még áldozatok árán is siessenek lapunk közérdekü munkásságának további biztositására. A szerkesztő.

Dr. Batizfalvy főorvos, fogorvos magán fogorvosi intézetében vállalkozik fog- és szájbetegségben szenvedő egyháztagjaink szakavatott, gondos és mérsékelt áron való kezelésére, mindennemü fog pótlására. Szükség esetén részletfizetésre. Forduljunk hozzá teljes bizalommal. Muzeum-körut 27. sz.

Hegyen Épitett Városra fizettek: Balogh Dénes 3, Bokodi Lelkészi Hivatal 6, Haffner Károly 6, Hegyi Márton 1.50, özv. Herzog Pálné 3, Jackó Manó 3, Karnik Gyula 3, dr. Kozma Jenőné 6, vitéz Laborczy Ferencné 6, Láng Alajos 3, Lenk Adolf 6, Martinek Géza 6, Nemes Ferenc 7, dr. Nyiry Zoltán 3, Okos Rózsi emlékére 10, Pintér János 6, Rádiós istentiszteletek emlékére 5, Reidner Oszkár 2, Rell Béla 1.50, Rubacha Kálmánné 2, dr. Szeberényi Lajos Zs. 6, özv. Topscher Lajosné 6, dr. Uhlmann Lajos 5, Vass Zsigmond 4, Wolfarth Henrietta 6 pengőt.

Dr. Masznyik Endre siremlékére 5 pengő.

Tagsági dijat fizetett: Haffner Károly, Sólyom János 2—2 pengőt.

Karácsonyi drámai jelenet is található az »*Ébresztő*« ifjusági vezetők lapjának most megjelent decemberi számában. Karácsonyesti előadáson, vallásos estén is jól használható. A lap félévi előfizetési dija melléklettel együtt 2 P. *Megrendelhető a KIE Szövetségénél: Budapest, VIII., Horánszky-utca 26. I. e.*

Afrikában rendez nemzetközi ifjusági tábort a *KIE Világszövetség* április 15—24-ig. Marseilles-től Afrikába és vissza Marseilles-ba. Utiköltség és teljes ellátás költsége 110 P. Bővebb felvilágositást ad a KIE Szövetség.

Theologiát végzett evangélikus ifju hölgy ajánlkozik szerény dijazás mellett magánházhoz nevelőnőnek, esetleg elemi vagy középiskolai növendékek tanulmányi vezetésére. Cim a kiadóhivatalban.

Mindennemü ép, használt postabélyeget szeretettel fogad a Magyar Református Külmissziói Szövetség. Segitsük elő a misszió nagy ügyét bélyeggyüjtésünkkel. Ne dobja el érkező levelei bélyegeit, hanem gyüjtse össze őket és küldje be a Külmissziói Szövetséghez nyomtatvány portóval, Budapest, Gyulai Pál-utca 9. II. 21.

Külmissziói tárgyu verseket vár az ébredő külmissziói érdeklődés már régóta gyülekezeteinkben. Most végre megjelent egy csinos kiállitásu füzetke külmissziói versekkel telten, a Magyar Református Külmissziói Szövetség kiadásában. A füzetke ára 30 fillér, megrendelhető a M. R. K. Sz.-nél, Budapest, Gyulai Pál-utca 9. II. Melegen ajánljuk.

Lelkészcsere. *Tátrai Károly* békésgyulai és *Rohály Mihály* csorvási lelkészek helycseréjét mindkét érdekelt gyülekezet egyhangu választással jóváhagyta. *Tátrai Károly* évekkel ezelőtt budai egyházunkban mint segédlelkész és vallástanár müködött és munkásságával beirta nevét sokak szivébe. Mindkét lelkésznek munkájára müködésük uj körében adja Isten bőséges áldását!

Az upsalai egyetem Gusztáv Adolf halálának háromszázados fordulója alkalmából több mint 60 külföldi tudóst avatott doktorrá. A francia L'Illustration nov. 19-i száma képeket is közölt az emlékünnepről.

December 4-én, advent második vasárnapján az angolországi egyházak lelkészei egyöntetüen emlékeztek meg imáikban *a Brit és Külföldi Biblia Társulat* munkájáról.

Megemlékeztek azokról a férfiakról, akiket a Szent Lélek inspirált a Szentirás megirásában, azokról, akik azt századokon át hűségesen megőrizték és a fordités nehéz munkáját elvégezték. Hálát mondottak azért az áldásért, melyet a Biblia az egyházra és a világra hozott, — hálát azokért a mennyei erőkért, amelyekkel a Biblia a keresztyénség terjedését elősegiti. Hálát adtak a misszionárusokért, a kolportőrökért, a Bibliatársulat munkájáért, a 128 esztendőben kifejtett szolgálataiért, amelyet tett a Bibliának a különböző nyelvekre való forditásával és a Bibliának az egész világon való terjesztésével.

Imádkoztak: hogy a Bibliát olvassák és tanulmányozzák minél szélesebb körökben, — hogy a Biblia találja meg jogos helyét az otthonokban, — hogy isteni bölcsesség legyen azokkal, akik a Biblia forditásán és átdolgozásán munkálkodnak, — hogy a pogány egyházakban több férfi és nő nevelkedjék, akiket az Ur bölcsességgel felruház, hogy képesek legyenek a Bibliát az ő saját honfitársaik nyelvére is leforditani, — hogy benszülött egyházak keletkezzenek és épüljenek, nyerjenek erőt és ihletet az ő saját nyelvü bibliájukból, hogy Isten segitségével olyan országok is, ahol most még a Biblia ismeretlen vagy ahol annak olvasása tilos, megnyiljanak a Szentirás és annak üzenete számára.

A liturgikus hagyományok tekintetében az uj svéd érsek akkor kezd magyaros álláspontot elfoglalni, amikor mi ellenkező irányban indulunk. Nálunk a több liturgiától, az egyforma papi egyenruhától, a barettől és hasonlóktól is várják az egyház megváltását. Az uj svéd érsek egy lelkészavatáson viszont azt jelentette ki, hogy semmi sulyt nem helyez azokra a diszes egyházi ornátusokra, amelyeket Svédországban az evangélikus lelkészek a katolikus egyháztól megtartottak és négy századon át használtak. A lelkészek a szokásos felvonulást mégis megtartották, az avatás után szokásos esti urvacsoraosztás azonban elmaradt, mert *az érsek az ünneplés napját és az ünnepléssel járó mozgalmasságot nem tartja megfelelő légkörnek arra, hogy benne az urvacsorai előkészület kellő komolysággal megtörténhessék.* Az Allg. evang. Luth. Kirchenzeitung azt hiszi, hogy a liturgikus mozgalom és az egyházi hagyományok hivei aligha üdvözlik örömmel az uj érsek állásfoglalását. Mi viszont örvendünk annak, hogy az uj svéd érsek az evangéliumi puritánság hive, merr azt reméljük, hogy állásfoglalása iskolát csinál és azokat is ráébreszti az egyszerüség és a komolyság evangéliumi egyházi értékére, akik, ahol ez a hagyomány, ott is el akarnak szakadni tőle.

»**Egy akarattal**« cimen jelent meg a debreceni ev. egyház *belmissziói havi értesitője* advent elején Pass László lelkész szerkesztésében, melyet a hivek ingyen kapnak. Megemlékezik az 1883-ban alakult egyházközség volt lelkészeinek szolgálatáról, a gyülekezet vagyoni helyzetéről és értesit az egyház iskolájáról, valamint az egyházon belül müködő szervek dolgairól. Az értesitőből kitünik, hogy a gyülekezet különböző nemü és koru tagjai közt sokféle irányban folyik evangéliumi munka. Örömmel üdvözöljük ezt az uj sajtószervet az egyház életében és kivánjuk, hogy szent feladatát minél nagyobb áldással szolgálja!

Keviczky Lászlóné szül. Mocskónyi Gizella Keviczky László kondorosi lelkész neje hosszas szenvedés után életének 67-ik évében elhunyt. »Boldogok, akiknek szivük tiszta, mert ők az Istent meglátják.«

Neue Kraft für jeden Tag. Von D. Wilh. Laible. I. Band. Leipzig 1933. Verlag von Dörffling und Franke. *Uj erő minden napra.* E cimen jelentek meg egy kötetbe foglalva azok a vallásos elmélkedések, melyek 1909 óta az »Allgemeine Evangelisch-Lutherische Kirchenzeitung« első oldalán megjelentek. A kötet 208 elmélkedést tartalmaz, melyek az egyházi esztendő rendje szerint vannak az egyes ünnepköröknek megfelelően megirva. Alapigét leginkább a zsoltárokból és az evangéliumokból vette a szerző. *D. Laible* erősen lutheri irányu egyházias theologus, ki a szentirást alaposan ismeri és minden hivő léleknek bátoritásul, vigasztalásul, önbirálatul és megörvendeztetésül megfelelő lelki táplálékot nyujthat. Lapunk elején közöljük azt az elmélkedést, mely advent harmadik vasárnapjára van szánva. A könyvet különösen karácsonyi ajándéknak tartjuk alkalmasnak. *Ára diszes vászonkötésben 4.80 bir. márka.* Megszerezhető a könyvkereskedések utján.

Olaszország a fascizmus 10 éves jubileuma alkalmából barna szinü postabélyeget adott ki, mely sas által tartott könyvállványt ábrázol, melyen nagy nyitott könyv fekszik e felirással: »Evangélium«. Az alján kereszt és oldalt a fascistajelvények, melyek hódolattal hajolnak meg a kereszt és az evangélium előtt. *A Vatican hivatalos lapja, az Osservatore Romano nov. 6-i számában ezeket irja:* »Igazi érdeklődéssel láttuk a bélyeget, mely a vallást jelképezi. De ha a gondolat tetszik is nekünk, a választott kép, az állványon levő nyitott könyv nem látszik elég megfelelőnek. Kétségtelen dolog, hogy elvontan akarták jelképezni

a vallást, hogy ne mondjanak ellene egy hitvallásnak sem, Kivéve azt a vallást, melynek ezer olaszból 960 hódol. De ha ez volt a szándék, nem kell-e arra emlékeztetni,hogy az evangélium nem fejezi ki az izraeliták és mohamedánok vallását, kik szintén állampolgárok? Ha azonban — mint azt egy katholikus nemzetnek hagyományai, müvelődése, történelme és dicsősége magától értetődőnek tartja, — a nemzet nagy többségének érzelmeit akarták jelképesen kifejezni, a vallásos jelvény egész nyiltan katholikus lehetett volna, például Krisztus király monogramja, mint a firenzei palazzo vecchion, vagy Szent Péter kulcsai, melyek annyi olasz festményen szerepelnek. Ezek is evangéliumiak, melyek nincsenek nyitva egy könyvállványon, de a nép szivébe vannak vésve.«

A vatikáni hivatalos lap látható elégedetlenségével éles ellentétben áll *a valdensi egyház hivatalos lapjának* a magyarázata: »A népben ujra meg kell becsültetni a vallásos érzést, melynek Krisztus keresztje a jelképe. Ujból meg kell becsültetni az evangéliumot, mely a keresztyén vallás biztos alapja, mert Krisztus kijelentését tartalmazza az apostolok bizonysága szerint. Ujból érvényre kell juttatni az evangélium tanulmányozását, mely népünk előtt sokáig el volt rejtve és ismeretlen volt előtte. Ujból tiszteltté kell tenni a hitet. Mi örömmel nézzük ezt a bélyeget, ezt a szent jelképet és lelkünkben sugárzó kép jelenik meg, látjuk a hazát felemelve és fokról-fokra anyagilag átalakitva a lelki életnek ezen fuvalma által, mely átjárja és látjuk a lelki életnek azt az uj szellemét, mely adja Isten, hogy egészen átjárja az Alpesektől egészen Siciliáig.«

Svájcban a »Ligue pour le Christianisme« 170.000 aláirással ellátott peticiót adott át a szövetségi kormánynak, hogy felkérje a nép szövetségét, szerezze meg az oroszországi hivők részére a lelkiismereti szabadságot. Az aláirók között van 37 államtanácsos is. A szovjet hatóságok egy rendelete ugy szól, hogy 1933 december 31-ig minden istentiszteleti helyiséget meg kell fosztani ettől a jellegétől.

Oroszországban a parasztság ellenállását a kormány ellen leginkább az öt-munkanapos rend váltotta ki. Az orosz kormány most a vidéki lakosság számára visszaállitotta a hat munkanapos rendet, mely után a hetedik nap pihenőnap. Az iskolai szünidőről is olyan rendelkezés történt, hogy a karácsonyi és husvéti időszakra eshetnek a kéthetes szünidők és igy a vallásos ünnepek megszentelése lehetővé vált. A városi lakosság számára még érvényben van az 5 munkanapos hét, de a lakosság háromnegyed részére már visszaállt a régi rend. Ez intézkedés is arra enged következtetni, hogy az istentelenek harca csuf kudarccal fog végződni és az orosz nép is megvédi Istenben való hitét és ezzel emberi méltóságát.

Mexikóban jelenleg életveszéllyel jár a róm. kath. papi szolgálat. Ezért a pápa megengedte, hogy nők is segédkezhetnek az istentiszteletnél. Egy fiatal leány háromszáz hivő részére osztott már ki ostyát, melyet felavatott lelkész félévvel előbb megáldott. Igy kényszeriti a szükség a római katholikus egyházat, hogy az őskeresztyén egyház gyakorlatához visszatérjen és elismerje az apostoli tanitást, mely szerint a Krisztusban nincs különbség férfi és nő között.

A »Lutherischer Gotteskasten« Breslau-ban tartotta évi gyülését és megváltoztatta nevét. Ezentul **»Luther Márton-Szövetség«** a neve. Ez is, miként a Gusztáv Adolf Egyesület, az evangélikusok megsegitését tartja feladatának, de elsősorban az ágotai hitvalláshoz tartozókra terjeszti ki gondoskodását. Elnöke dr. Ulmer, az erlangeni egyetem tanára. Régebben a Gotteskasten a németországi egyetemeken tanulmányaikat folytató magyarországi theológusokat is segélyezte.

A konnersreuthi csoda néven emlegetett Neumann Teréz, kinek testén Krisztus sebei jelennek meg é sakivel lapunk is foglalkozott már, a bajor róm. kath. püspöki kar rendeletére klinikára kerül, hogy szakszerü és szigoruan tudományos orvosi vizsgálatot végezzenek rajta.

A **»Békehirnök«** a magyarországi baptisták hetilapja, szeptember 24-i számának heti szemle rovatában ezt irja: »Érdekesek azok az egyházi megnyilatkozások, melyekről az ujságok be szoktak számolni. A tulnyomórészt református és evangélikus egyházkerületi gyüléseken vagy püspöki látogatásokon elhangzott beszédek szólnak a felekezeti békéről, a magyarság hivatásáról, a hazafiságról, de keveset mondanak a Krisztus követéséről, a szoros kapuról, a keskeny utról. Pedig erről kellene beszélni, azaz ezt kellene cselekedni, mert ez a keresztyén közösségek első feladata. A hitetlenség nagy veszedelem, de ellene az élő hit cselekedeteivel lehet védekezni.«

E szemrehányásban van igazság, mert nálunk a közigazgatás csakugyan sokak szemében öncélnak látszik. A gyülések kezdetén zsufolásig szokott a terem megtelni, de a gyülést megelőző istentiszteleten hiába keresnénk sok fontoskodó közigazgatási szervet. Kritika van azonban e közlesben a sajtótudósitók munkája felett is, kik megelégszenek azzal, hogy néhány szereplő ur nevét jegyezzék fel, de a napirendre kerülő legfontosabb tárgyak elintézéséről nem tájékoztatják a nagy közönséget.

Tiszteletteljes kérelem. »*A papnak ajkai őrzik a tudományt.*« (Malak. 2, 7.) A pestmegyei felső esperesség lelkészi értekezlete elhatározta, hogy a lelkészek tudományos munkálkodásának előmozditása és biztositása céljából esperességi lelkészi könyvtárt létesit. E könyvtár létesitése a lelkészi kar közismert igen szerény anyagi eszközeinek igénybevételével kizárt dolog. Az esperességi lelkészi értekezlet ezért mély tisztelettel fordul mindazokhoz a hittestvérekhez, távolabb körben mindazokhoz a nemes emberbarátokhoz, akiknek a magyar haza egyetemes kulturális érdekei szivükön fekszenek, hogy amennyiben birtokukban nélkülözhető, esetleg már használaton kivül helyezett könyveik vannak, elsősorban theologiai munkák bármely nyelven, felekezeti különbségre való tekintet nélkül, másodsorban müvek bármely tudományszakból és szépirodalmi munkák klasszikus szerzőktől: kegyeskedjenek a lelkészek nemes, egyház- és hazaépitő törekvéseit könyvadományaikkal előmozditani. Minden egyes könyvadományt mélységes hálával és köszönettel fogadunk s az adományozó nevét könyvtárunk aranykönyvében megörökitjük. A kegyes adományokat erre a cimre kérjük: Mayer Pál evangélikus lelkész, Iklad (p. Domony), Pest megye.

Bácsy Péter mészáros- és hentesmester, II., szénatéri piac, fióküzlet II., Medve-utca 19, ajánlja elsőrendü áruit, kéri hittestvéreink jóindulatu támogatását. Olcsó árak. Pontos kiszolgálás.

Arany ékszert, ezüst disztárgyat
vásároljunk Magyarország legnagyobb evangélikus ékszerüzletében
Szigeti Nándor és Fia
Budapest, IV., Muzeum-körut 31. a Nemzeti Muzeummal szemben

Csikó-, perzsa-, pézsma-
bunda a divat.
Szép forma, príma minőség,
olcsó árak
SOMOGYI szűcsnél
VIII., Rákóczi-ut 23. I. em. Uránia mellett
40 éves protestáns cég. Telefon: 36-3-14

Első Magyar
Általános Biztositó Társaság
Alakult 1857-ben. — Budapest, IV., Vigadó-tér 1.
A legrégibb és legnagyobb magyar biztositó intézet
Az evangélikus egyháznak harminc év óta szerződéses biztositó társasága
Fiókjai vannak az ország egész területén.
Elfogad biztositásokat a következőkre:
Emberélet és baleset, tüz, jég, üveg, autó, géptörés, betörés, pénztári kiküldött kirablása, szállitmány, utipoggyász, értékküldemény, állat és szavatosság.

WODIANER F. ÉS FIAI GRAFIKAI INTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT R.-T. KÖNYV- ÉS HIRLAPNYOMDÁJA
Telefon: 88-8-10 BUDAPEST, IV., DALMADY-UTCA 3-5-7. SZ. Felelős: Kiss Ferenc